

Tatu Vanhasen uusin teos jatkaa kansojen välisten kognitiivisten kykyjen (IQ) erojen tutkimusta. Kirjan argumentti on lyhykäisyydessään seuraava: Kylmissä ilmanaloissa kognitiivisiin kykyihin on kohdistunut suurempi evolutiivinen valintapaine kuin lämpimillä alueilla, mikä selittää suuren osan kansallisten IQ-erojen alkuperästä. IQ puolestaan korreloi korkeamman demokraattisuuden asteen kanssa. Näin ollen kansallinen IQ asettaa demokraatisoitumiselle rajat, eivätkä kaikki maailman maat voi koskaan saavuttaa demokratiaa. Tämä tosiasia meidän on vain hyväksyttävä. Kirjan loppuosassa Vanhanen pohtii, miksi eräiden maiden demokraattisuus poikkeaa IQ:sta ja maan keskilämpötilasta ennustetusta.

Teoksen pääargumentti koskee demokraatisoitumista, joten voimme tehdä myönnytyksiä päättelyketjun alkuvaiheissa. **Heiner Rindermann** on osoittanut Vanhasen ja **Richard Lynnin** määrittämien maakohtaisten IQ-estimaattien korreloivan lähes täydellisesti PISA-tulosten ja muiden kansainvälisten kykytestien kanssa. Eri mittarit näyttävät siis mittaavan pitkälti yhtä ja samaa ominaisuutta – mitä nimitystä tästä ominaisuudesta sitten halutaankaan käyttää – mikä lisää käytettyjen estimaattien luotettavuutta. Voidaan väittää, että IQ-erot ovat ennemminkin yhteiskunnallisten olojen seurausta kuin syy. Näin syntyneillä IQ-eroilla voisi kuitenkin olla palautevaikutus yhteiskunnalliseen kehitykseen. Niinpä käännteinen kausaliiteetti IQ:n ja demokraatisoitumisen välillä ei ole ylitsepääsemätön ongelma Vanhasen päättelyssä.

Vanhanen löytää tutkittujen muuttujien väliltä odotetut korrelaatiot, mutta niiden sisällöllinen arviointi jää ohueksi, etenkin kun IQ:n ja demokraatisoitumisen välisen yhteyden väitetään olevan kausaalinen. Selventämättä jää, miten maan keskimääräinen IQ tarkalleen ottaen vaikuttaa esimerkiksi lehdistön vapauteen, korruptioneisuuteen tai demokraattisuuden asteeseen. Edellyttäähän demokratian puuttuminen usein kehittyneitä yhteiskunnallista valtakoneistoa, jonka osina toimivat armeija, propaganda, sensuuri, lahjukset ja muut lieveilmiöt. Tällainen järjestelmä voi hyvinkin olla kognitiivisilta vaatimuksiltaan edustuksellisen demokratian veroinen. Ainoana väliintulevana muuttujana Vanhanen esittää maan valtaresurssien tasaisempaa jakautumista, mutta tämänkin yhteys korkeaan IQ-tasoon jää tarkentamatta. Eikö korkeat kognitiiviset kyvyt nimenomaan avittaisi pientä joukkoa ihmisiä haalimaan mahdollisimman suuren potin omiin taskuihinsa, kuten ainakin kapitalististen maiden sisällä näyttää usein tapahtuvan? Samalla Vanhanen tulee sisällyttäneeksi IQ:n piiriin myös sellaisia

ominaisuuksia jotka eivät siihen kuulu, kuten järjestelmällisyys, tunnollisuus ja oikeudenmukaisuus.

Johtopäätös demokraatisoitumisen rajoista kaatuu analyysin historiattomuuteen. Vanhanen ei hyödynnä keräämäänsä historiallista aineistoa vaan selittää demokraattisuutta vain vuonna 2006. Mutta eihän ole mitään syytä olettaa demokraatisoitumisen asettununeen aloilleen juuri nykyhetkeen. Onneksi Vanhanen on tieteellisen avoimuuden hengessä antanut aineistonsa vapaasti muiden tutkijoiden käyttöön. Arvelujeni vahvistamiseksi jaoin 172 maata IQ-tason mukaan viidenneksiin ja laskin demokraatiaindeksin keskiarvon IQ-ryhmittäin ja vuosittain aikavälillä 1850-2006. Alempien IQ-tasojen maat tulevat demokraattisuudessa selvästi ylintä viidenneistä jäljessä, mutta mitään rajaa niille ei ole tullut vastaan. Päinvastoin, demokraatisoitumisprosessi on nousujohteinen ja tahti suunnilleen sama kuin ylimmällä viidenneksellä, alemman IQ:n maat ovat vain aloittaneet demokraatisoitumisen myöhemmin. Alimpien viidenneksien maat ovat nyt suurinpiirtein samalla tasolla kuin ylin viidennes oli 1900-luvun alkupuolella.

Limits of democratization toistaa jo aiemmin osoitetut korrelaatiot kansallisen IQ:n, maantieteellisten koordinaattien ja yhteiskunnallisen kehittyneisyyden mittareiden välillä. Kirjassa esitetyt analyysit ovat riittämättömiä kausaaliin johtopäätöksiin, joita Vanhanen haluaisi aineistostaan tehdä. Niinpä teos toimii ennen kaikkea varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka kausaalisia johtopäätöksiä ei voi perustaa pelkkiin korrelaatioihin ja kuinka varovaisuus on tieteessä valttia. Väite demokraatisoitumisen rajoista kuvittaa näet hyvin sanontaa, jonka mukaan ongelma ei useinkaan ole se, että tiedämme asioista liian vähän, vaan että tiedämme liikaa asioita jotka eivät pidä paikkaansa. Voimme vain iloita ettei meillä ollut 1920-luvulla ketään kertomassa, että Suomi on nyt saavuttanut demokraattisuuden rajansa.

